

УДК 378.1:371.134

Дмитро ПЩЕНКО,
доктор педагогічних наук, професор, Національна академія Державної
прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький

Лариса РУДЕНКО,
доктор педагогічних наук, професор, Львівський державний
університет безпеки життєдіяльності, м. Львів

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПСИХОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

У статті обґрунтовується важливість навчання майбутніх фахівців цивільного захисту психології професійного спілкування під час професійної підготовки у профільних ВНЗ. Спираючись на положення про взаємозумовленість і взаємозв'язок понять “спілкування” і “взаємодія”, спілкування обґрунтовується як системотвірний елемент у комплексі взаємозалежних детермінант ефективності формування всіх підструктур професійної діяльності фахівця цивільного захисту.

Розглянуті теоретичні основи методики навчання майбутніх фахівців цивільного захисту психології професійного спілкування. Запропоновано використовувати активні пізнавальні, тренувальні та контролювальні методи навчання психології професійного спілкування, тренінгові та ігрові педагогічні технології, які дають змогу розвинути комунікативний потенціал курсантів і студентів шляхом активізації розумових дій, вироблення комунікативних умінь і навичок з опорою на творчі вияви особистості у професійній діяльності, фор-

© Іщенко Д., Руденко Л.

мують адекватне ставлення до себе як суб'єкта професійної комунікативної діяльності.

Ключові слова: *методика навчання, майбутні фахівці цивільного захисту, психологія професійного спілкування, педагогічні технології, курсанти.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Соціальне становлення особистості як продукту природи і суспільства відбувається в громадському оточенні, що зумовлює прагнення кожної людини до спілкування, основним засобом якого є мова. Дж. Дьюї акцентував увагу на тому, що первинним мотивом для мови й мовлення є вплив (через вираз бажань, почуттів і думок), передусім, на діяльність інших людей і на формування міжособистісних стосунків [3, с. 141].

У Галузевих стандартах вищої освіти, якими керуються профільні ВНЗ у професійній підготовці майбутніх фахівців, важливе значення надається формуванню ключових компетентностей. У такому контексті ключові компетентності розглядаються як загальні здібності та вміння особистості, що дають змогу особі розуміти ситуацію, досягати успіху в особистісному й професійному житті, набувати соціальної самостійності та забезпечувати ефективну професійну міжособистісну взаємодію [5, с. 9]. Вимоги, що постають перед європейською спільнотою (збереження демократичного відкритого суспільства, мультилінгвізм, мультикультура, нові вимоги ринку праці, розвиток комплексних організацій, економічні зміни та ін.), наприкінці 90-х рр. ХХ ст. зумовили необхідність визначення Радою Європи ключових компетенцій, необхідних молодим європейцям, які були проголошені в доповіді В. Хутмахера на Симпозіумі РЄ в Берні (1996 р.) [13, с. 11]. Ключові компетенції визначають адекватний вияв соціального життя людини в сучасному суспільстві через самореалізацію і особистісний розвиток, що сприяє суспільній інтеграції та працевлаштуванню.

Одне з провідних місць у переліку, поряд із політичними і соціальними, міжкультурними та пов'язаними зі зростанням інформатизації суспільства компетенціями, здатністю вчитися протягом життя

як основою безперервного навчання в контексті особистого, професійного і соціального життя, посідають “компетенції, що стосуються володіння усною і письмовою комунікацією, які особливо важливі для роботи і соціального життя, з акцентом на тому, що тим людям, які не володіють ними, загрожує соціальна ізоляція” [4, с. 17–18].

На думку Я. Зимнього, до переліку ключових компетенцій належать: планування, організація і оцінювання власного навчання; ефективна комунікація в різних ситуаціях; результативна взаємодія в групі; творче вирішення проблем; володіння комп'ютером та ІКТ [14, с. 38]. Не важко помітити, що більшість із них є комунікативно валентними, адже й ефективна міжособистісна взаємодія, і конструктивне спілкування, і опанування інформаційно-комунікаційних технологій потребують певного рівня розвитку комунікативного потенціалу особистості.

Здатність випускника ВНЗ ДСНС адаптуватися до загальнолюдської та професійної спільноти великою мірою зумовлюється рівнем сформованості у нього вмінь знаходити конструктивні стратегії спілкування, усвідомлено проникати в культуру співрозмовника, не втрачаючи при цьому власної індивідуальності. Змістом будь-якої взаємодії є зв'язок, обмін (діями, предметами, інформацією тощо) і взаємний вплив, а її складовими – взаєморозуміння, взаємодопомога, співпереживання. У сучасній психології поняття “взаємодія”, під час якої безпосередня чи опосередкована дія суб'єктів один на одного породжує їхню взаємозумовленість часто розглядається як синонім поняття “спілкування” [2, с. 21]. Спираючись на це, вважаємо, що спілкування, як важлива форма суспільного буття, умова життєдіяльності людей, спосіб їх об'єднання, є важливим чинником, який визначає свідоме і розумне ставлення особистості до використання усіх його особливостей, функцій та видів у професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. Різні аспекти проблеми спілкування знайшли висвітлення у психолого-педагогічних, культурологічних і соціальних дослідженнях Б. Ананьєва, Г. Андреевої, А. Барташева, В. Бехтерева, О. Бодальова, О. Дробниць-

кого, Н. Жигайло, О. Киричука, О. Леонтєва, В. Малахова, І. Риданової, С. Рубінштейна, В. Сухомлинського, В. Тесленка, Г. Чайки та ін. Аналіз наукових праць свідчить, що спілкування розглядають як: компонент життєдіяльності; засіб передачі суспільного досвіду і залучення до культури; взаємодію об'єктів; спосіб пізнання суб'єктивного світу інших людей; процес. Більшість дослідників дотримуються думки, що спілкування – це складне явище, яке може бути одночасно процесом взаємодії й інформаційним процесом, ставленням людей один до одного та процесом їхнього взаємовпливу, процесом співпереживання і взаємного розуміння один одного.

У контексті професійної підготовки фахівців цивільного захисту проблема професійного спілкування набуває особливої актуальності, оскільки їхня майбутня службова діяльність пов'язана з необхідністю постійної співпраці, організації колективних дій для оперативного виконання аварійно-рятувальних робіт під час запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідації їх наслідків тощо. Як свідчать спостереження, у ВНЗ ДСНС, які здійснюють професійну підготовку майбутніх рятувальників, приділяється недостатня увага вивченню основи психології професійного спілкування.

Зважаючи на це, **мета** нашої **статті** пов'язана зі спробою обґрунтувати необхідність навчання психології професійного спілкування фахівців цивільного захисту під час професійної підготовки у профільних ВНЗ та висвітленням теоретичних аспектів методики цього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорія спілкування виокремилася в самостійний об'єкт психологічних досліджень приблизно чверть століття тому, і нині є однією з базових категорій у психології. Питання про роль спілкування у психічному розвитку людини, вплив групи на її членів одним із перших розглядав В. Бехтерев; в теорії вищих психічних функцій Л. Виготського спілкування посідає центральне місце як фактор психічного розвитку людини. Далі цю проблему розвинули відомі учені Б. Ананьєв, який трактував спілкування як форму життєдіяльності й умову соціальної детермінації розвитку особистості, О. Леонтєв, С. Рубінштейн.

Найважливішою соціальною і професійною здатністю називає В. Рибалка здатність до спілкування, спираючись на результати багаторічного обстеження американськими психологами різних психічних якостей декількох тисяч людей з дитячого до дорослого віку. Це дослідження виявило, що головним чинником успішності кар'єри і життєвого благополуччя виступає так зване "комунікативне ядро" особистості. З огляду на це В. Рибалка пропонує розглядати комунікативні якості особистості як умову спільної трудової діяльності у контексті діяльнісного виміру структури особистості. Причому, спілкування, як підструктура, знаходиться на її вершині та включає такі компоненти: потреба і мотиви спілкування; власне обмін інформацією (комунікація) у монологічній, діалогічній чи полілогічній формі, за допомогою вербальної, образної, жестової систем, при використанні рідної, іноземної чи професійної мов; взаєморозуміння партнерів спілкування (перцепція) з його механізмами рефлексії, ідентифікації тощо; взаємодії (інтерації) між сторонами спілкування на основі рольового очікування, почуття такту тощо; емоційно-почуттєвий супровід міжособистісного спілкування на основі симпатії, антипатії та емпатії [7 с. 45].

"Професійне спілкування, підкреслює В. Рибалка, має свою специфіку, що визначається мотивами, предметом, метою, знаряддями, умовами праці, які потрібно враховувати на всіх етапах психологічного супроводу, підготовки і виконання трудової діяльності" [7, с. 45]. Методика навчання психології професійного спілкування майбутніх фахівців цивільного захисту передбачає акцентування на соціальному рівні спілкування, оскільки їхня майбутня діяльність пов'язана з необхідністю швидкої адаптації до надзвичайних ситуацій, постійним оновленням контактів з особовим складом підрозділів ДСНС, потерпілими тощо. З погляду психології, метою таких видів взаємодії є задоволення потреби у спільній діяльності та прагнення досягнути у ній очікуваних результатів. У контексті нашої проблеми спілкування розглядаємо як сукупність зв'язків і взаємовпливів, що виникають у процесі виконання аварійно-рятувальних робіт та в інших службових ситуаціях, які властиві діяльності підрозділів ДСНС. Така діяльність

відбувається в умовах соціального контролю на основі соціальних норм і прийнятих зразків поведінки, які регламентують взаємодію та відносини людей, що виконують спільні дії. Отже, важливим у методиці навчання майбутніх фахівців цивільного захисту психології професійного спілкування є її спрямування на усвідомлення комунікативного акту як взаємодії між його учасниками, яка відбувається у кілька етапів.

Згідно з теорією В. Сатір, цикл спілкування включає такі ланки: спілкування – та інформація, послання, яку передає особистість. Це відбувається різними способами, що можуть усвідомлюватися чи не усвідомлюватися; життєвий досвід, враження – та частина інформації, що сприймається партнерами по спілкуванню. Ці послання можуть сприйматися через різні органи чуття і також можуть усвідомлюватися або не усвідомлюватися; висновок – рівень розуміння послань, отриманих людиною, до якої спрямовуються ці послання. Тут теж виявляються різні рівні усвідомлення; узагальнення – будь-яку знову отриману інформацію людина узгоджує зі своїм минулим досвідом і певним чином використовує в сьогоденні; відповідна поведінка людини, на яку було спрямоване спілкування. На цьому етапі відбувається зміна позицій партнерів по спілкуванню. У такий спосіб цикл спілкування замикається і повторюється знову [9]. В. Сатір попереджає, що співвідношення ланок циклу може змінюватися, оскільки в кожній з них можливі порушення спілкування, пов'язані з невідповідністю інформації, що передається на вербальному й невербальному рівнях. Якщо ж таке відбулося, і ця невідповідність усвідомлюється, партнери мають можливість це обговорити, з'ясувавши позиції.

У разі, коли є лише почуття ніяковості під час спілкування, також можна з'ясувати причину його виникнення, але для цього потрібно добре усвідомлювати й відчувати свій внутрішній світ. Саме в таких випадках йдеться про зворотний зв'язок, коли партнери мають вибір поведінки залежно від зміни ситуації. Ось чому важливо розвивати емоційно-почуттєву сферу курсантів і студентів під час професійної підготовки у ВНЗ ДСНС.

Іноді процес спілкування буває неповним і обмежується лише трьома етапами: початкова думка; початкове словесне виявлення; розуміння з боку слухача. Але якщо учасники спілкування здійснюють лише три такі кроки, може виникнути непорозуміння. Тобто думка виникла, обмін словами здійснився, але спілкування виявилось невдалим, тому що розуміння змісту слів обох учасників не збіглося. Щоб запобігти цьому, потрібні такі етапи.

Для визначення рівня порозуміння між комунікатором і реципієнтом необхідно налагодити зворотний зв'язок, без якого може легко втратити зміст навіть найпростіше повідомлення. Завдяки зворотному зв'язку здійснюється наступний крок – усвідомлення непорозуміння, який спонукає комунікатора до прояснення початкового словесного вираження: комунікатор має підібрати слова, котрі мають роз'яснити, що саме він мав на увазі. Тоді зміст його повідомлення буде сприйнятий правильно. Правильне розуміння реципієнтом інформації комунікатора завершує цикл [11, с. 61–63].

Ураховуючи вищевикладене, слід замислитись над тим, як висловити зміст думок так, щоб його зрозумів співрозмовник під час спілкування, особливо з приводу складних тем, що торкаються інтересів, переконань, глибоких почуттів. Можна стверджувати, що зворотний зв'язок є ключовим компонентом спілкування і виконує важливу функцію поєднання співрозмовників, яка реалізується через взаєморозуміння і свідчить про ефективність комунікативної взаємодії.

Оскільки спілкування реалізується через міжособистісні стосунки, не можна не зупинитися на ролі діалогу як квінтесенції цього процесу. Діалогічне спілкування ґрунтується на апріорному внутрішньому сприйнятті один одного як цінностей самих по собі та передбачає орієнтацію на індивідуальну неповторність кожного суб'єкта спілкування. На емоційному фоні такої взаємодії виникає прагнення до самовдосконалення, можливість взаєморозкриття, особистісного взаємозбагачення [8, с. 44–45]. Отже, саме діалог як універсальна складова спілкування, регулює соціальні стосунки між партнерами, накладає відбиток на структуру та функціонування мовлення, і, як наслідок, на свідомість людей у цілому.

З вищевикладеного можемо зробити висновок, що у справжньому спілкуванні немає відправника й одержувача повідомлень, а є співрозмовники, співучасники спільної справи. Мета такого спілкування полягає не лише в обміні інформацією, а й у пошуку спільної позиції, створенні чи здобутті або відкритті спільності людей, які спілкуються. До правил взаємовідносин, за умови дотримання яких можливе конструктивне діалогічне спілкування під час виконання діяльності, зокрема в екстремальних умовах, належать: відповідність принципу “тут і зараз” (психологічне налаштування на актуальний стан співбесідника і власний актуальний психологічний стан); використання безоцінювального сприймання особистості партнера, апріорна установка на довіру до його намірів; приймання партнера як рівного, котрий має право на власні думки й рішення; проблематизація змісту спілкування (воно має стосуватися конкретних проблем і невирішених питань); персоніфікація спілкування (слід виявляти свої істинні почуття й бажання, а не посилатися на чийсь думки) [12, с. 97–98].

Саме діалогічним шляхом здійснюється критичне засвоєння духовних цінностей у процесі взаємин, моральні цінності переходять у особистісні надбання; вплив набутого власного життєвого досвіду на формування позитивного соціального середовища [1, с. 40]. Усвідомлення комунікативної функції слова в діалозі дозволяє закласти основи уміння слухати співбесідника, чути та відчувати його через слово, відповідати, міркуючи над кожним словом, емоційно інтонувати у процесі мовлення, формувати культуру спілкування. Діалогічне спілкування називають гуманістичним, тому, що воно дозволяє досягти більш глибокого взаєморозуміння, саморозкриття партнерів, створює умови для взаємного особистісного розвитку.

Отже, специфіка діалогічного спілкування полягає у прилученні суб’єкта до суб’єкта, організації їхніх спільних дій, духовній єдності, що надзвичайно важливо для узгодженості колективних дій під час виконання службових обов’язків особовим складом підрозділів ДСНС.

Професійна педагогіка розглядає зміст освітнього процесу, спираючись на соціальне замовлення суспільства. У зв’язку з цим визна-

чення змісту навчання психології професійного спілкування майбутніх фахівців цивільного захисту має ґрунтуватися на навчальному матеріалі, який становить основи їхньої комунікативної підготовки, враховувати принципи відбору змісту та їх ієрархію в компонуванні матеріалу.

Відповідно, методика цього процесу має на меті: вироблення у курсантів і студентів мотиваційно-ціннісного ставлення до спілкування, потреби вдосконалення власної комунікативної компетентності; озброєння майбутніх фахівців цивільного захисту професійно значущими знаннями норм і правил фахового спілкування, розвиток пізнавальних здібностей і потреб особистості, її здатності до ефективного сприймання та осмислення інформації; актуалізацію готовності випускників ВНЗ ДСНС виконувати професійну діяльність, на основі практичного застосування комплексу комунікативних умінь, навичок міжособистісної комунікативної взаємодії, відбору професійно-значущої інформації; розвиток здатності застосування набутих комунікативних компетентностей під час виконання професійно-комунікативних функцій у навчально-трудовай і майбутній професійній діяльності.

Методика навчання психології професійного спілкування майбутніх фахівців цивільного захисту передбачає обов'язкове врахування його специфічних особливостей [6; 12], серед яких варто відзначити такі:

спілкування – не лише передача і прийом інформації, а й взаємодія кількох індивідів, кожен з яких є активним суб'єктом. Особливу роль при спілкуванні відіграє значущість інформації для кожного учасника, що зумовлюється прагненням пошуку спільного сенсу і можливо лише за умов розуміння й осмислення інформації. Таким чином, комунікативний процес постає як єдність діяльності, спілкування й пізнання;

під час обміну інформацією може мати місце психічний вплив на поведінку партнера через систему знаків. При цьому учасникам спілкування потрібно мати єдину систему кодування;

у процесі спілкування можуть виникати соціальні та психологічні бар'єри, викликані відсутністю єдиного розуміння ситуації через

відмінності між партнерами (бар'єри розуміння і ставлення, соціально-культурні відмінності тощо).

Успішність опанування майбутніми фахівцями цивільного захисту психології професійного спілкування великою мірою залежить від їхньої зацікавленості й активності, ступеню їхньої самостійності та творчості в бажанні самореалізуватися у професії. У зв'язку з цим, значну увагу під час професійної підготовки необхідно приділяти методам навчання, активність яких “спричиняється їхньою проблемізацією, структурним наповненням прийомами логічного мислення (аналіз, синтез, порівняння, підсумування, узагальнення, систематизація, індукція, дедукція, аналогія) і посилюється внутрішнім коефіцієнтом активності” [10, с. 96]. Активні методи відрізняються інтенсивною подачею матеріалу, діяльною функцією учнів, постійним самоконтролем, діалогічністю, проблемністю. Проаналізувавши наукові джерела щодо класифікації методів навчання та узагальнивши їх матеріал, вважаємо за доцільне виділити три групи методів навчання майбутніх фахівців цивільного захисту психології професійного спілкування: пізнавальні, тренувальні та методи контролю, які дають змогу розвивати комунікативний потенціал курсантів і студентів шляхом активізації розумових дій, вироблення комунікативних умінь і навичок з опорою на творчі вияви особистості у професійній діяльності, формують адекватне ставлення до себе як суб'єкта професійної комунікативної діяльності. Ефективність їх реалізації в процесі професійної підготовки майбутніх рятувальників детермінована системним і комплексним упровадженням, як на теоретичних, так і на практичних заняттях.

Ураховуючи викладене, на наш погляд, доцільно включати у професійну підготовку майбутніх фахівців цивільного захисту соціально-психологічні тренінги, ділові ігри з метою формування їхньої професійно-комунікативної компетентності, зокрема під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін “Основи психології та педагогіки”, “Психологія”, “Основи психології”, “Психологія управління”, “Конфліктологія” та ін.

Застосування тренінгових та ігрових технологій в межах нашої методики спрямоване на набуття курсантами і студентами ВНЗ ДСНС

професійно і соціально важливих комунікативних умінь і навичок, серед яких: швидке встановлення міжособистісного контакту, зокрема з потерпілими внаслідок надзвичайної ситуації, сприймання й розуміння їхнього емоційного стану, прийом й передача невербальної інформації, правильне конструювання комунікативного акту з дотриманням субординації, активне слухання й розуміння співрозмовника, налагодження зворотного зв'язку тощо. Крім цього, тренінги та ділові ігри дають змогу скоригувати, сформувати і розвинути психологічні установки, необхідні для конструктивного спілкування у професійній діяльності, в тому числі в екстремальних умовах, розв'язання під час виникнення конфліктних ситуацій тощо.

Зважаючи на соціальну природу спілкування, важливо розвинути у майбутніх рятувальників здібності адекватно і повноцінно сприймати й оцінювати себе й інших людей, а також людські взаємини. Водночас, як уже зазначалося, особливої уваги потребує робота з емоційною сферою курсантів і студентів, спрямована на розуміння, відстеження й усвідомлення своїх емоцій та формування вмій саморегуляції власних емоційних станів.

Ми переконані, що застосування інтерактивних методів навчання, а також тренінгових та ігрових технологій, спрямованих на розвиток професійно важливих комунікативних якостей майбутніх фахівців цивільного захисту під час їхньої професійної підготовки оптимізує процес їхнього становлення як суб'єктів професійної діяльності, зокрема в екстремальних умовах.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні технологічних аспектів методики формування комунікативної культури майбутніх фахівців цивільного захисту та конкретизації шляхів її упровадження в освітній процес ВНЗ ДСНС України.

Список використаної літератури

1. Бурдейна Л. Діалогічне спілкування як необхідна умова формування моральної культури студентської молоді // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – № 1 – С. 38–46.

2. Горянина В. А. Психология общения : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Горянина. – М. : Издат. центр “Академия”, 2002. – 416 с.
3. Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления. (Как мы мыслим) / Дж. Дьюи. – М. : Лабиринт, 1999. – 192 с.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетенции как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. – М. : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.
5. Радкевич В. О. Компетентнісний підхід до розроблення державних стандартів професійно-технічної освіти / В. О. Радкевич // Професійно-технічна освіта. – 2012. – № 3. – С. 8–10.
6. Ревская Н. Е. Психология и педагогика : краткий конспект курса лекций. – СПб. : ООО Изд-во “Альфа”, 2001. – 304 с.
7. Рибалка В. В. Психологія праці особистості : навч.-мет. пос. – К. – Кременчук : ПП Щербатих, 2006. – 76 с.
8. Руденко Л. А. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах : монографія / Лариса Анатоліївна Руденко. – Львів : Піраміда, 2015. – 343 с.
9. Сатир В. Как строить себя и свою семью : пер. с англ. Вирджиния Сатир. – М. : Педагогика-пресс, 1992. – 190 с.
10. Сікорський П. І. До проблеми класифікації методів навчання / Петро Сікорський // Вісник Львів. ун-ту. Серія педагогічна. – 2003. – Вип. 17. – С. 89–98.
11. Цигульська Т. Ф. Загальна та прикладна психологія. Як допомогти собі та іншим. Курс лекцій : навч. пос. – К. : Наукова думка, 2000. – 190 с.
12. Шевандрин Н. И. Социальная психология в образовании : учеб. пос. – Ч. 1. Концептуальные и прикладные основы социальной психологии. – М. : ВЛАДОС, 1995. – 544 с.
13. Hutmacher W. Key competencies for Europe / Hutmacher Walo // Report of the Symposium Berne, Switzerland 27–30 March, 1996. – Council for Cultural Co-operation (CDCC) // Strasbourg : Secondary Education for Europe, 1997. – 72 p.
14. Zimny J. Pedagogika katolicka drogą w procesie wychowania / Jan Zimny // Pedagogika katolicka : czasopismo katedry pedagogiki katolickiej KUL w Stalowej Woli. – 2012. – Nr 11 (2). – S. 34–44.

Ищенко Д. В., Руденко Л. А. Методика обучения будущих специалистов гражданской защиты психологии профессионального общения

В статье обосновывается важность обучения будущих специалистов гражданской защиты психологии профессионального общения во время подготовки в профильных вузах. Опираясь на положение о взаимообусловленности и взаимосвязи понятий “общение” и “взаимодействие”, общение обосновывается как системообразующий элемент в комплексе взаимосвязанных детерминант эффективности формирования всех подструктур профессиональной деятельности специалиста гражданской защиты.

Рассмотрены теоретические основы методики обучения будущих специалистов гражданской защиты психологии профессионального общения. Предложено использовать активные познавательные, тренировочные и контролирующие методы обучения психологии профессионального общения, тренинговые и игровые педагогические технологии с целью развития коммуникативного потенциала курсантов и студентов путем активизации умственных действий, выработки коммуникативных умений и навыков с опорой на творческие проявления личности в профессиональной деятельности, формирования адекватного отношения к себе как субъекту профессиональной деятельности.

Ключевые слова: методика обучения, будущие специалисты гражданской защиты, психология профессионального общения, педагогические технологии, курсанты.

Ishchenko D., Rudenko L. Methods of training the psychology of professional communication of future civil protection specialists

The article proves the importance of training future specialists of civil protection of the psychology of professional communication in the course of professional training in specialized universities.

Based on the analysis of the Sectoral Standard of Higher Education, which defines the content of professional training, communicative competence is considered as one of the key competences of future civil defense specialists, since it implements the skills and abilities of the individual enabling them to understand the situation, to achieve success in personal and professional life, to gain social independence and to provide effective professional

interpersonal interaction, in extreme situations inherent in human security as well. Relying on the provision on the interdependence and interrelation of the concepts “communication” and “interaction”, communication is justified as a system-forming element in a complex of interrelated determinants of the effectiveness of the formation of all substructures of the professional activity of a defense specialist.

The theoretical bases of teaching methods of future specialists of civil defense of psychology of professional communication are considered: the position of psychology about the “communicative core” of the personality as the main factor of their successful career and life prosperity and the need for awareness of the communicative act as the interaction of its participants; the use of dialogue as a universal component of communication regulating social relations; observance of all the stages of communicative interaction in order to ensure its effective implementation; taking into account the specifics of professional activity of civil defense specialists when choosing pedagogical methods and technologies. It is noted that the technique method implies the mandatory consideration of specific features of professional communication (subject-subject character, ability to influence the partner, the need to take into account the possibility of occurrence of social and psychological barriers). The methodology is dominated by active cognitive, training and control methods for teaching psychology of professional communication, training and game pedagogical technologies that enable to develop the communicative potential of cadets and students through activating mental activities, development of communicative skills and skills, based on creative personality traits in professional activity, form adequate attitude to themselves as a subject of professional communicative activity.

Keywords: *training methodology, future civil defense specialists, psychology of professional communication, pedagogical technologies, cadets.*